

**Morfologia flexiva actual
de la Seu d'Urgell i Coll de Nargó:
estadis en el procés d'orientalització
del català nord-occidental¹**

1 Introducció

En la nostra societat les varietats dialectals estan sotmeses, cada dia més, a la pressió de la llengua estàndard, que a través de l'escolarització i dels mitjans de comunicació de massa arriba a tots els àmbits geogràfics. En el cas del Principat de Catalunya, dividit verticalment en dues àrees dialectals, la del català central i la del nord-occidental, es dona la circumstància que l'estàndard difós reposa principalment en la varietat central, que li ha proporcionat quasi la totalitat de trets morfològics, tant de l'àmbit nominal com del verbal.

Com a conseqüència d'aquesta situació, els parlants nord-occidentals disposen, cada vegada més, d'alternatives en l'ús de la llengua. Alhora, cada dia són més conscients de la importància que l'ús lingüístic té en la imatge personal i professional. Això els força a triar entre l'adopció com a propis d'uns trets estàndard, que cada dia gaudeixen de més expansió, o el manteniment militant de les característiques tradicionals del seu parlar. El prestigi de què gaudeixen les formes estàndard en la societat juga a favor de la seva adopció, però no hem d'oblidar que les variants tradicionals compten amb una càrrega d'afectivitat i de solidaritat respecte al grup d'origen que les pot fer resistents a la desaparició. Cal remarcar, a més, que aquesta possibilitat de triar es dona especialment entre els joves, que pel fet d'haver rebut l'escolarització en català han estat més exposats a l'estàndard.

Partint d'aquesta observació, i prenent com a objecte d'estudi les principals isoglosses morfològiques que separen el català nord-occidental i el central, ens ha semblat interessant contrastar les respostes a un mateix qüestionari dialectal passat a informadors d'edats diverses procedents d'una

¹ Han llegit una primera versió d'aquest article J. E. Gargallo, N. Alturo, C. Pons i D. Casals, els quals amb els seus comentaris han ajudat a enriquir-lo. A tots ells, moltes gràcies.

mateixa àrea del català nord-occidental. Hem triat la comarca de l'Alt Urgell per la seva situació entre dos subdialectes amb una valoració social prou diferent: el septentrional de transició (subdialecte del català central) i el pallarès (subdialecte del nord-occidental). La circumstància que popularment pervisqui el tòpic que «a Girona es parla el millor català», i el fet que les varietats lingüístiques del Pallars i la Ribagorça sovint encara rebin la consideració de rudes o poc elegants, pot accentuar la tensió que es dona, a tot el territori nord-occidental, entre el manteniment dels trets tradicionals i l'adopció dels estàndard. És una àrea molt atractiva, doncs, per a fer-hi una prospecció.

2 Metodologia

En el disseny de la recerca, hem tingut en compte que l'Alt Urgell és una comarca amb un entorn geogràfic i una situació socioeconòmica característics de l'alta muntanya, però que aquests darrers anys ha sofert uns canvis notables, entre els quals destaca la influència creixent del sector turístic i la millora de les comunicacions i dels accessos, sobretot amb la creació del túnel del Cadí, que facilita l'obertura cap a les terres més orientals. Aquests canvis, però, no han tingut la mateixa incidència a tot el territori comarcal. Per això ens ha semblat convenient comparar dues poblacions amb una situació prou diversa, la Seu d'Urgell i Coll de Nargó, per veure quines diferències s'hi donen en l'àmbit de la llengua.

La Seu és la capital de l'Alt Urgell. Antigament havia estat una ciutat petita que vivia de l'agricultura i del comerç i de la indústria agroalimentaris. El seu pol d'atracció natural eren les terres de Ponent. Actualment, en canvi, ha esdevingut un centre comercial i turístic, amb un sector important dedicat als serveis, que s'orienta cap a l'est i cap a la capital del Principat. Ben diferent és el cas de Coll de Nargó, nucli en què el turisme té una presència menor i on l'activitat econòmica predominant continua sent l'agricultura. En un segle ha perdut la meitat dels seus habitants (el 1994 en quedaven quatre-cents trenta-nou) i això ha comportat la supressió d'alguns serveis i la dependència cada vegada més gran de la capital de comarca. N'és una conseqüència el desplaçament de gairebé tota la població jove cap a la Seu per a fer-hi o per a completar-hi els estudis.

L'objectiu de la nostra recerca ha estat descriure i comparar, en els parlars de les dues poblacions esmentades, un conjunt significatiu de trets morfològics, tenint en compte tres grups generacionals. En la mesura que

ha estat possible, hem volgut relacionar el grau d'orientalització de les formes recollides amb l'edat dels informadors que les han donat, amb els condicionaments del nucli d'on són originaris i amb la seva actitud envers la varietat estàndard, d'una banda, i la varietat dialectal pròpia, de l'altra.

Hem partit de la hipòtesi que, atès el prestigi superior del català central i de l'estàndard, un grau de contacte més elevat amb aquestes varietats propiciaria la substitució de les característiques flexives tradicionals del nord-occidental a favor de les que són comunes a l'estàndard i al central. Concretament, esperàvem que els informadors de la Seu d'Urgell mostressin un distanciament del català nord-occidental i una aproximació al central paral·lela a la reorientació econòmica i social de la ciutat. En canvi, consideràvem que els informadors adults i vells de Coll de Nargó, que es mantenien en la ruralitat, serien els més conservadors lingüísticament, alhora que suposàvem que els joves es diferenciarien de la resta del poble pels usos lingüístics, de la mateixa manera que es distingien pel fet de desplaçar-se diàriament a la Seu per a rebre formació.

2.1 Recollida del corpus

En la selecció dels informadors, hem establert tres grups d'edat que estan prou separats per a permetre un contrast suficient i que són caracteritzables per l'ús social del català en la seva època escolar o adulta. Els informadors de la franja d'edat més jove tenien, en el moment de recollir les dades, entre 15 i 18 anys. Es tractava d'estudiants d'institut que havien cursat tota l'escolaritat en català. Els informadors de la franja del mig tenien entre 32 i 39 anys. Havien estat escolaritzats en castellà, però la seva incorporació al món dels adults s'havia realitzat després de l'adveniment de la democràcia, en una societat en què el català —la llengua que els era pròpia però que mai no havien estudiat— gaudia cada cop de més prestigi i de més presència, tant en el món laboral com en el món escolar en què es movien els seus fills. Finalment, els informadors més grans rondaven la jubilació o feia poc que estaven jubilats: tenien entre 63 i 70 anys, una gran part dels quals transcorreguts sota la dictadura franquista.

Hem treballat amb dotze informadors, dos per franja d'edat i població. El corpus objecte d'estudi l'hem recollit mitjançant un qüestionari de 385 preguntes, pensades per a obtenir:

1. l'article determinat en quatre contextos ($\_+C$, $V+\_+C$, $\_+V$, $amb+\_+C$),

2. els pronoms febles en cinc posicions contextuais, tres de proclítics ($\_+C$, $V+\_+C$, $\_+V$) i dues d'enclítics ($V+\_$, $[w]+\_$)²,

3. la conjugació de tots els temps simples dels verbs *cantar*, *perdre*, *beure*, *sentir* i *servir*.

Amb les respostes a aquest qüestionari es poden analitzar les principals isoglosses morfològiques que separen el català nord-occidental i el central, com l'ús de formes clítics plenes (*lo*, *los*; *me*, *te*, *se*, *ne*, *nos*) enfront de formes clítics reforçades (*el*, *els*; *em*, *et*, *es*, *en*, *ens*) o l'ús de desinències verbals més properes a les etimològiques (com els subjuntius del tipus *que tu cantés* i *que tu cantesses*) enfront de terminacions més modernes (*cantis*, *cantessis*). El mètode que hem utilitzat per a elicitar les respostes ha estat la compleció d'oracions llegides per l'enquestador —en el cas dels verbs— i la traducció d'oracions en castellà —per als clítics.

El qüestionari es complementa amb l'enregistrament d'una conversa guiada que persegueix que l'informador reflexioni sobre la seva parla. Gràcies a això hem recollit algunes dades rellevants sobre actituds lingüístiques, que ens han ajudat en l'anàlisi del corpus. Valguin, a tall d'exemple, aquestes citacions d'una jove i un adult de Coll de Nargó, que trasllueixen dues actituds ben diferents —les quals concorden amb el tipus de variants lingüístiques que aquests informadors han utilitzat en respondre l'enquesta.

Una de les joves de Coll de Nargó, la que ha presentat un nombre més elevat de formes estàndard, diu:

A la Seu d'Urgell fins i tot hi ha, tinc professores que parlen així, vull dir... de poble, poble, però és que jo mai, no ho sé, no, no m'he acostumat ara a això. [...] I els d'Oliana parlen però molt... buf! Totes les paraules molt obertes, molt molt p- [s'atura i riu; finalment es decideix a dir-ho] no ho sé, molt pagès jo ho trobo, molt... no ho sé, molt, molt accentuat tot.

En canvi, un dels adults, que en la línia de la resta d'informadors grans de Coll de Nargó ha respost amb formes típicament nord-occidentals i pallareses, comenta:

Per mi lo, lo que fore, lo que s'haguere de parlar aquí dalt, lo que la gent m'agradarie que parlés aquí dalt, fore que diguessen lo, lo *perliua* i lo, lo *escriuiva* i... tot amb *-iva*. Tal com si diu aquí, la gent gran, i com diuen los nostres pares i padrins. I segurament que lo més bonic fore que en ves d'anar tant a estudi, pues que els hi fessen classes los nostres, los padrins, vull dir de català.

² C = consonant, V = vocal

El treball de camp ha comportat un parell de desplaçaments sobre el terreny. La localització dels informadors, l'hem fet per xarxes socials i els enregistraments els ha obtingut una única enquestadora –qui ara escriu– que utilitzava la varietat de català nord-occidental pròpia –d'Arbeca, a les Garrigues. Els enregistraments, cadascun d'una durada que oscil·la entre els tres quarts i l'hora i mitja, els hem fet amb un aparell de gravació digital. Un cop obtinguts, hem transcrit fonèticament, seguint el sistema de l'AFI, la resposta o les respostes donades per cada informador a cadascuna de les qüestions. Aquestes transcripcions les hem introduït en una base de dades informatitzada, per a facilitar-ne l'emmagatzematge i la consulta selectiva mitjançant filtres, els quals permeten classificar les respostes per franges d'edat, per poblacions i per criteris lingüístics diversos.

2.2 Anàlisi lingüística del corpus: establiment de variables i variants

El corpus amb què hem treballat, l'integren aproximadament 5.000 formes fonètiques, un mínim de 385 de cada informador, que poden ser unes quantes més si aquest proporciona respostes alternatives a alguns dels ítems del qüestionari. Hem iniciat l'anàlisi lingüística del corpus recollit segmentant morfològicament cadascuna de les formes fonètiques. Això ens ha permès reescriure-les com una suma de morfemes o segments morfològics representats fonèticament. Cadascun d'aquests segments es relaciona amb una o més unitats gramaticals, és portador d'un determinat contingut i té un context d'aparició més restringit o menys.

Així, una forma com [kantésim], l'hem reescrit com [kant+é+si+m], en què [kant] és un morfema de tipus *arrel* que du la càrrega semàntica del verb, la vocal [é] un morfema de tipus *tema* que marca la conjugació a què pertany, [si] un morfema que es relaciona amb les unitats gramaticals *temps* i *mode verbal* i és portador del contingut 'imperfet' i 'subjuntiu' i [m] un morfema lligat a *persona* i *nombre* que indica 'primera persona' i 'plural'³. Alguns d'aquests morfemes tenen un context d'aparició molt ampli, com és el cas de [m]: l'hem trobat a totes les formes verbals de primera persona del plural, sense restriccions de conjugació, de temps o de mode (*cantem, perdem, sentim, cantarem, cantariem, cantéssim...*). Altres, en canvi, es donen en un context gramatical més reduït, com passa amb el morfema [si] d'imperfet de subjuntiu, que té restriccions de

³ Adaptem el sistema de segmentació de formes verbals exposat per Viaplana (1992), però no tenim en compte la unitat gramatical que aquest autor anomena «futur» i que situa entre «tema» i «mode-temps».

persona, ja que no apareix ni a la primera ni a la tercera del singular (*que jo / que ell* *[kant+é+si])⁴.

forma fonètica	suma de segments morfològics expressats fonèticament						
	arrel		tema		mode-temps		nombre-persona
kantésim	kant	+	é	+	si	+	m

Quan ens ha estat útil per a l'agrupació de diverses variants fonètiques amb un grau de cohesió superior entre elles que amb la resta, i sempre que ha estat justificable per causes històriques i per la sistematicitat del fenomen, hem reinterpretat dos o més d'aquests morfemes com el resultat d'un mateix segment fonològic sotmès a l'acció de processos fonètics diversos. Així, en l'anàlisi de les variants [kant+é+si+m], [kant+é+se+m] i [kant+é+so+m], després de considerar la resta de formes del paradigma, i tenint en compte les dades de tipus històric i dialectal que proporciona la bibliografia, hem considerat que podíem agrupar els tres segments fonètics [si], [se] i [so] sota dos segments fonològics: /si/, realitzat sempre [si], i /se/, que coneix dues variants de realització: [se], quan no pateix l'acció de cap procés fonètic, i [so], si la vocal assimila la labialitat de l'element consonàntic següent⁵.

Aquesta agrupació ens facilitarà l'anàlisi distribucional posterior, ja que /si/ és la marca d'imperfet de subjuntiu moderna, emprada en català central i difosa per l'estàndard, mentre que /se/ és la marca d'imperfet de subjuntiu clàssica, mantinguda en català nord-occidental, que en un dels seus subdialectes, el pallarès, coneix la variant fonètica [so] per a les persones 4 i 5, fruit d'una assimilació vocàlica. El fet de considerar [se] i [so] com dues variants fonètiques de /se/, ens ha permès discriminar, en un primer nivell d'anàlisi, aquells informadors que adopten la marca del català central /si/ enfront dels que mantenen la marca nord-occidental /se/. En un segon nivell d'anàlisi, hem pogut separar aquells que es

⁴ Ens referim a la nostra àrea d'estudi: en altres àmbits dialectals sí que s'ha generat la forma analògica *cantéssi*.

⁵ Des d'un punt de vista diacrònic, l'assimilació es devia iniciar en les formes de l'imperfet d'indicatiu, en què la /e/ no només va seguida sinó també precedida per una consonant labial ([kantáβom], [kantáβow], [perđíβom], [perđíβow], [sentíβom], [sentíβow]). Posteriorment es devia estendre, afavorida per un procés d'analogia, a la resta de formes amb les terminacions àtones *-em, -eu*.

decanten per la pronúncia més general del nord-occidental, [se], enfront dels que mantenen la variant subdialectal [so], més connotada.

unitat gramatical:	morfema de mode-temps		
contingut:	'imperfet de subjuntiu'		
context:	persones 2, 4, 5 i 6		
segment fonològic:	/si/	/se/	
procés:	∅	∅	/e/ > [o] /_+ [+labial] [-accent]
realització fonètica:	[si]	[se]	[so]
exemples:	[kantésis] [kantésim]	[kantéses] [kantésem]	[kantéses] [kantésom]
àmbit dialectal:	català central; difosa per l'estàndard	general del nord-occidental	específica del pallerès

Com a resultat d'aquesta anàlisi segmental, practicada en el conjunt de formes fonètiques del corpus, hem obtingut un inventari de morfs i una llista de processos fonètics. Uns i altres han constituït el nostre objecte de comparació a l'hora d'establir les variables lingüístiques que separen els dotze informadors i han estat la base per a l'estudi distribucional de les variants. Abans d'entrar en aquest darrer aspecte, acabarem de veure, a tall d'exemple, com es concreta en el cas de l'imperfet de subjuntiu l'anàlisi lingüística que hem aplicat.

2.2.1 Exemple 1: l'imperfet de subjuntiu

Si considerem les formes d'imperfet de subjuntiu donades pels nostres informadors i hi apliquem el tipus d'anàlisi que acabem de descriure, podem establir-hi quatre paradigmes fonològics diferents. Els exemplifiquem amb el verb *cantar*.

	A				B				C				D			
	arel	tema	mt	np	arel	tema	mt	np	arel	tema	mt	np	arel	tema	mt	np
1IS	kánt	é	s		kánt	é	sa		kánt	é	s		kánt	é	sa	
2IS	kánt	é	si	z	kánt	é	si	z	kánt	é	se	z	kánt	é	se	z
3IS	kánt	é	s		kánt	é	s		kánt	é	s		kánt	é	s	
4IS	kánt	é	si	m	kánt	é	si	m	kánt	é	se	m	kánt	é	se	m
5IS	kánt	é	si	w	kánt	é	si	w	kánt	é	se	w	kánt	é	se	w
6IS	kánt	é	si	n	kánt	é	si	n	kánt	é	se	n	kánt	é	se	n

Segons això, és possible establir quatre al·lomorfs d'imperfet de subjuntiu: /s/, /sa/, /si/, /se/, cadascun dels quals apareix en un determinat context gramatical, que pot variar o no segons el paradigma que considerem. Així:

1. /s/ apareix vinculat a la tercera persona del singular en tots els paradigmes, i aquest és l'únic tret que tenen en comú;
2. a més, /s/ també ocorre a la primera persona del singular a A i C;
3. en canvi, a B i D, és /sa/ el morf que es vincula a aquestes persones; per tant, a A i C no hi ha diferenciació entre la primera i la tercera persona, mentre que a B i D sí que n'hi ha⁶;
4. /si/ es dona en els paradigmes A i B per a la segona persona del singular i per a totes les del plural;
5. en canvi, per a aquestes mateixes persones, C i D presenten /se/.

	A	B	C	D
1IS	s	sa	s	sa
2IS	si	si	se	se
3IS	s	s	s	s
4IS	si	si	se	se
5IS	si	si	se	se
6IS	si	si	se	se

Per donar compte de totes les formes fonètiques que hem recollit, però, a aquesta llista de quatre segments morfològics representats fonològicament, n'hi hem d'afegir una altra de processos fonètics. D'una banda, hi ha el procés que justifica que /a/ es pugui realitzar [ɑ] quan ocorre en síl·laba final àtona lliure ([kantésɑ], com també [kantariɑ], [póβrɑ] i [ayáfaɫɑ]). D'una altra, li que explica que /e/ pugui esdevenir [o], per assimilació del tret de labialitat, si es troba en síl·laba àtona final travada per /m/ o per /w/ ([kantésom] i [kantésow], com [kantáβom], [kantáβow], [kantariom] i [kantariow]).

procés	forma fonològica		forma fonètica	context
1	/a/	→	[ɑ]	/ _# [- accent]
2	/e/	→	[o]	/ _ + /m/, /w/ # [- accent]

⁶ Una de les característiques més esteses de la morfologia verbal nord-occidental és la diferenciació sistemàtica de la primera i la tercera persona del singular, tant en el mode indicatiu com en el subjuntiu, contràriament al que s'esdevé en català central: *jo cantava / ell cantav[ε], jo cantaria / ell cantari[ε]* o *ell cantari*, *que jo canta / que ell cante* o *que ell canto*, *que jo cantessa / que ell cantés*.

Pel que fa a l'imperfet de subjuntiu, doncs, hem aïllat dues variables morfològiques que intervenen en la diferenciació dels informadors, a més de dues variables fonètiques que tenen un àmbit d'actuació més ampli.

	variables	variants	exemples
1	morf d'imperfet de subjuntiu per a la persona 1	/s/	[kant + é + s]
		/sa/	[kant + é + sa]
2	morf d'imperfet de subjuntiu per a les persones 2, 4, 5 i 6	/si/	[kant + é + si + m]
		/se/	[kant + é + se + m]
3	realització fonètica de /a/ en posició final absoluta	[a]	[kantésa]
		[ɑ]	[kantésɑ]
4	realització fonètica de /e/ en síl·laba àtona travada per consonant labial	[e]	[kantésem]
		[o]	[kantésom]

2.3 Estudi tipològic de les variants.

Un cop feta en el conjunt del corpus una anàlisi lingüística paral·lela a la que acabem d'exemplificar, hem aïllat vint variables i hem establert les variants que presenta cadascuna, que en la majoria de casos són dues. En una segona fase de l'estudi, hem comparat les variants emprades pels nostres informadors amb les formes dialectals —actuals o antigues— recollides en la bibliografia, tant per a l'àrea d'estudi com per a les àrees veïnes, i hem tingut en compte quina consideració tenien en el marc de la llengua estàndard, tant escrita com oral. Gràcies a aquest procés, hem pogut establir, per a la majoria de variables, la distinció entre una variant característica del nord-occidental o del pallarès, que és la que s'havia utilitzat tradicionalment a la comarca que estudiem, i una altra variant, generalment comuna al català central i a l'estàndard, que constitueix una innovació lingüística en aquell territori.

Aquesta anàlisi tipològica de les variants ha estat la base per a interpretar-ne la distribució entre els informadors en clau de tensió entre varietats lingüístiques diferents, una de les quals, el nord-occidental, retrocedeix davant de les altres dues, l'estàndard i el central, morfològicament molt properes. Per a oferir una mostra d'aquesta tipologia diversa de les variants aplegades en el nostre corpus, ens detindrem en els clítics.

2.3.1 Exemple 2: la cliticització

En el cas de la cliticització, després d'anàlitzar des d'un punt de vista morfològic les formes fonètiques donades pels dotze informadors, hem arribat a aïllar tres sistemes, que, segons es desprèn de la comparació amb les dades presents en la bibliografia, podem anomenar: (A) central⁷, (B) estàndard i (C) nord-occidental. Si a més de la variació morfològica hi introduïm la fonètica, podem afegir-hi un quart sistema (C2), que denominarem nord-occidental amb restes de xipella⁸. Finalment, també podríem considerar un sistema mixt (D), que coincideix amb el nord-occidental per als pronoms plurals i amb el central per als no plurals, fet que no sorprèn en una àrea de cruïlla dialectal com és l'Alt Urgell.

En la nostra anàlisi dels clítics partim de la base que aquests es componen d'un segment que porta el contingut gramatical (per exemple, 'primera persona'), que apareix seguit de sibilant en les formes de plural i sol en la resta. Aquest segment està integrat per una base consonàntica i un element vocàlic, el qual pot variar en tres sentits: pel que fa a la seva presència, a la seva col·locació respecte de la base consonàntica i a la seva naturalesa⁹.

En tots els informadors, la manca d'aquest segment vocàlic depèn de la concurrència, en el context anterior o posterior, d'una altra vocal que n'ocasioni l'elisió. En cas contrari, la forma del pronom contindrà sempre una vocal, que pot ser que se situï darrere la base consonàntica, com s'esdevé en les formes etimològiques, o bé pot ser que precedeixi aquesta base, cas en què ens referirem a aquestes formes com a reforçades, en atenció al seu origen històric. El tercer i darrer factor és la naturalesa d'aquesta vocal, que pot ser palatal o velar. El cas més freqüent és que sigui palatal: fonològicament podem parlar d'una vocal palatal mitjana, /e/, que fonèticament pot presentar diverses realitzacions. L'altra possibilitat és que la vocal sigui velar, fonològicament /o/, circumstància que va estretament vinculada a la situació del segment vocàlic, ja que /o/ només apareix en algunes de les formes etimològiques (les de l'article i dels pronoms personals plurals).

⁷ Utilitzem aquesta designació atenent només a les característiques morfològiques, independentment de la realització fonètica.

⁸ Recordem que l'Alt Urgell és una de les comarques on encara avui perviuen nuclis de parlar xipella.

⁹ Adaptem l'anàlisi dels clítics orientals proposat per Lloret i Viaplana (1996).

Donem, resumides i exemplificades amb el cas del pronom feble de primera persona, les principals característiques d'aquests sistemes. En l'exemplificació deixem de banda els contextos en què la presència d'una vocal precedent o següent fa que el clíctic aparegui sota la forma reduïda, ja que no s'hi dona cap variació en el conjunt dels informadors.

clíctic 1a persona		A central	B estàndard	D mixt	C nord-occ.	C2 xipella
sg.	— + C	[em] <i>rento</i>	[em] <i>rento</i>	[em] <i>rento</i>	[me] <i>rento</i>	[mi] <i>rento</i>
	w + —	<i>espereu</i> [me]	<i>espereu</i> [me]	<i>espereu</i> [me]	<i>espereu</i> [me]	<i>espereu</i> [mi]
pl.	— + C	[enz] <i>rentem</i>	[enz] <i>rentem</i>	[moz] <i>rentem</i>	[moz] <i>rentem</i>	[moz] <i>rentem</i>
	w + —	<i>espereu</i> [nze]	<i>espereu</i> [nos]	<i>espereu</i> [mos]	<i>espereu</i> [mos]	<i>espereu</i> [mos]

Les característiques diferencials d'aquests sistemes de cliticització, les podem sintetitzar així:

(A) Central: /n/ com a base consonàntica del clíctic de primera persona del plural; en posició proclítica, segment vocàlic anteposat a la base consonàntica; absència de vocal velar.

(B) Estàndard: /n/ com a base consonàntica del clíctic de primera persona del plural; en posició proclítica, segment vocàlic anteposat a la base consonàntica; presència de vocal velar en posició enclítica.

(C) Nord-occidental: /m/ com a base consonàntica del clíctic de primera persona¹⁰; segment vocàlic posposat a la base consonàntica¹¹; presència de vocal velar tant en posició enclítica com proclítica.

(C2) Nord-occidental amb restes de xipella: té les mateixes característiques morfològiques que el sistema nord-occidental, però se'n diferencia per un tret fonètic: el tancament de la vocal àtona /e/ en [i] en síl·laba final¹².

¹⁰ En els sistemes central i estàndard, la base consonàntica del clíctic de primera persona és diferent per al singular (/m/) i per al plural (/n/), mentre que en el sistema nord-occidental hi ha una base consonàntica única (/m/): [em] *rento*, [enz] *rentem*, enfront de [me] *rento*, [moz] *rentem*.

¹¹ La posició de la vocal respecte de la base consonàntica es dona tant en els enclítics com en els proclítics, a diferència del que succeeix en els sistemes central i estàndard, en què la posició de la vocal varia segons que el pronom es col·loqui davant o darrere del verb.

¹² Al llarg de les enquestes hem trobat diversos vestigis d'aquesta característica definidora del parlar xipella: en els pronoms forts (*natis, vatis*), en els pronoms febles (*mi, tí, sí, ni*), en la terminació del condicional (*cantaris, cantari, cantarim, cantariu, cantarini*).

(D) Mixt: les formes plurals coincideixen amb les del sistema nord-occidental, mentre que les formes no plurals ho fan amb les del sistema central.

clíctic de 1a persona (contextos no vocàlics)		A central	B estàndard	D mixt	C nord-occidental	C2 xipella	
base consonàntica	sg.	procl.	/m/	/m/	/m/	/m/	
		encl.	/m/	/m/	/m/	/m/	
	pl.	procl.	/n/	/n/	/m/	/m/	/m/
		encl.	/n/	/n/	/m/	/m/	/m/
situació de les vocals respecte de la base cons.	sg.	procl.	davant	davant	davant	darrere	darrere
		encl.	darrere	darrere	darrere	darrere	darrere
	pl.	procl.	davant	davant	darrere	darrere	darrere
		encl.	darrere	darrere	darrere	darrere	darrere
naturalesa de les vocals	sg.	procl.	/e/	/e/	/e/	/e/	/e/ > [i]
		encl.	/e/	/e/	/e/	/e/	/e/ > [i]
	pl.	procl.	/e/	/e/	/o/	/o/	/o/
		encl.	/e/	/o/	/o/	/o/	/o/

Podem expressar les diferències entre els tres sistemes bàsics de cliticització (A, B, C) en funció de tres variables morfològiques:

1. la base consonàntica del clíctic de primera persona del plural, amb dues variants: /n/ (sistemes A, B) i /m/ (C),
2. la situació de la vocal respecte de la base consonàntica en posició proclítica, també amb dues variants: davant (A, B) i darrere (C)¹³,
3. l'ús en el plural d'una vocal velar, amb tres variants: mai (A), només en posició enclítica (B) o sempre (C).

¹³ El sistema mixt D s'agrupa amb A i B per al singular i amb C per al plural. Per a la resta de variables, D es comporta sempre com C.

	variables	variants	exemples	
1	base consonàntica del clíctic de primera persona del plural	/n/	[enz] <i>rentem</i>	A, B
		/m/	[moz] <i>rentem</i>	C
2	situació de la vocal respecte de la consonant en posició proclítica	davant	[em] <i>rento</i>	A, B
		darrere	[me] <i>rento</i>	C
3	ús de la vocal velar	mai	[enz] <i>rentem</i> , <i>esperem</i> [nze]	A
		enclítica	[enz] <i>rentem</i> , <i>esperem</i> [nos]	B
		proclítica i enclítica	[moz] <i>rentem</i> , <i>esperem</i> [mos]	C

A aquestes tres variables morfològiques, podem afegir-n'hi una quarta de fonètica:

4. la realització de /e/ àtona quan ocorre en posició final, amb dues variants: [e] (C) i [i] (C2).

	variables	variants	exemples	
4	realització de /e/ àtona final	[e]	[me] <i>rento</i>	C
		[i]	[mi] <i>rento</i>	C2

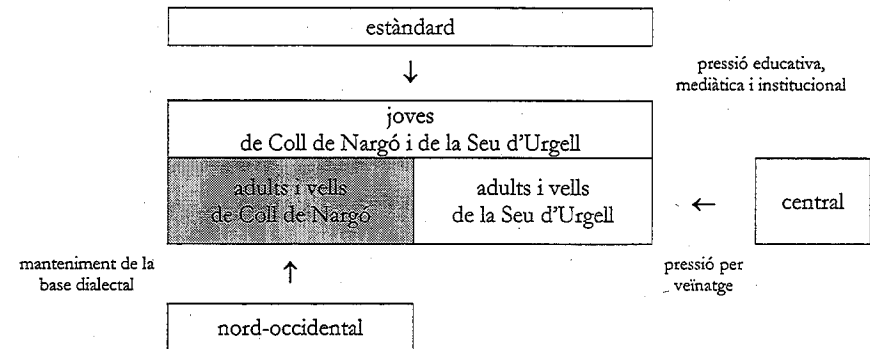
Notem que l'agrupació dels sistemes central, estàndard i nord-occidental en funció de les tres variables que hem pogut aïllar mostra com l'afinitat morfològica entre el central i l'estàndard és superior a l'afinitat entre aquest i el nord-occidental. Així, central (A) i estàndard (B) apareixen agrupats en dues de les tres variables, mentre que nord-occidental (C) i estàndard (B) ocorren sempre en caselles diferents. Aquesta anàlisi, doncs, reflecteix el que ja podíem intuir en la taula d'exemple que conté les quatre variants contextuals del pronom feble de primera persona: el central només en una ocasió divergeix del model estàndard (*esperem* [nze] enfront d'*esperem* [nos]) mentre que el nord-occidental en divergeix tres vegades ([me] *rento*, [moz] *rentem* i *esperem* [mos] enfront de [em] *rento*, [enz] *rentem* i *esperem* [nos]).

En aquest exemple, doncs, en el retrocés de les formes pròpies del nord-occidental hi intervé la confluència de dos factors: la difusió de l'estàndard des de l'escola, els mitjans de comunicació i l'acció institucional, i el veïnatge d'un dialecte més prestigiós com és el català central. En la majoria de casos, les formes d'ambdues varietats lingüístiques coincideixen i, per tant, la pressió que exerceixen se suma. Només en alguna ocasió aïllada el model de l'estàndard i el del català central divergeixen, com en l'exemple que acabem de donar: *esperem* [nze] (central) enfront d'*esperem* [nos]

(estàndard). Aquestes discrepàncies puntuals ens poden orientar sobre quin dels dos factors, la difusió de l'estàndard o el veïnatge del català central, té més pes quan no actuen de manera convergent. Fixem-nos en la distribució entre els informadors de les tres variants clíctiques esmentades:

nord-occidental	central	estàndard
<i>esperem</i> [mos]	<i>esperem</i> [nze]	<i>esperem</i> [nos]
adults i vells de Nargó	adults i vells de la Seu	joves de la Seu i de Nargó

Observem, en primer lloc, que les variants dialectals *esperem* [mos] (nord-occidental) i *esperem* [nze] (central) estan distribuïdes entre els informadors adults i vells. La forma tradicional del nord-occidental es manté amb tota vitalitat a Coll de Nargó, però en canvi no la trobem a la Seu, on sembla que des de ja fa temps s'ha introduït la forma del català central: aquesta diferència és atribuïble a les circumstàncies que separen totes dues poblacions (cfr. 2 *Metodologia*), que han fet que la Seu tingués un contacte cada cop més sovintejat amb els territoris de parla central. D'altra banda, la forma estàndard *esperem* [nos] no es distribueix en funció de les poblacions sinó dels grups d'edat, ja que s'ha difós entre els parlants joves de totes dues localitats. Aquest fet, doncs, indica que es tracta d'un fenomen més recent i que és molt possible que es degui a l'escolarització.

2.4 Anàlisi distribucional de les variants

Com acabem d'avançar, un cop aïllades les variables lingüístiques, delimitades les seves variants i establerta la tipologia d'aquestes darreres, el nostre estudi se centra en la seva distribució entre els informadors,

considerats com a representants d'un grup d'edat (joves, adults, vells) i d'una població (la Seu d'Urgell, capital de comarca, o Coll de Nargó, nucli rural amb força menys habitants).

Aquesta distribució de les variants entre els informadors, l'hem analitzada considerant quatre possibilitats: que l'informador utilitzi aquella variant exclusivament; que se'n serveixi de manera majoritària, però en convivència amb l'altra; que la utilitzi només secundàriament, o que no la faci servir gens. Aquestes possibilitats es corresponen, evidentment, dues a dues: si una variant és única (U), l'alternativa és inexistent (i); si és prioritària (P), l'altra és secundària (s), com il·lustra aquesta taula corresponent al primer exemple que hem exposat: el morf de mode-temps per a les persones 2, 4, 5 i 6 de l'imperfet de subjuntiu.

	la Seu d'Urgell						Coll de Nargó					
	jove 1	jove 2	adult 1	adult 2	vell 1	vell 2	jove 1	jove 2	adult 1	adult 2	vell 1	vell 2
/si/	U	U	P	P	P	P	P	P	s	s	s	s
/se/	i	i	s	s	s	s	s	s	P	P	P	P

Aquest estudi distribucional de les variants ens ha permès establir diferents nivells de rellevància de les variables, tot classificant-les en tres grups: elements lingüístics residuals, elements que no presenten alternança a la Seu d'Urgell però sí a Coll de Nargó i elements variables tant a la Seu com a Coll de Nargó. A continuació exemplifiquem, amb algunes de les variables nominals i verbals que s'han mostrat més rellevants, l'estudi distribucional que hem fet. Les posem ordenades, de més a menys, segons el grau de penetració de la variant estàndard. Indiquem la seva distribució entre les dues poblacions estudiades i entre els tres grups d'edat, tot i que considerem alhora els resultats dels adults i dels vells, perquè no hi ha diferències significatives entre uns i altres.

2.4.1 Elements lingüístics residuals

Considerem elements lingüístics residuals aquelles variants que només han aparegut aïlladament en un informador, com per exemple la forma *sentés* corresponent a la segona persona del present d'indicatiu del verb *sentir*, la qual hem recollit d'un dels enquestats vells de la Seu. També incloem en aquest grup les variants que, malgrat que han aparegut en dos o més informadors, només ho han fet de manera molt esporàdica. És el cas de les

formes de present d'indicatiu *cantam* i *cantau*, amb manteniment de la vocal temàtica etimològica de la primera conjugació.

ELEMENTS LINGÜÍSTICS RESIDUALS				
variable	variants	exemples	la Seu	Coll de Nargó
tema de 1a conjugació per a les persones 4 i 5 del present d'indicatiu i 5 de l'imperatiu	/é/	[kantém] [kantéw]	única	JOVES: única ADULTS-VELLS: prioritària
	/á/	[kantám] [kantáw]	inexistent	JOVES: inexistent ADULTS-VELLS: secundària

2.4.2 Elements lingüístics que només són variables a Coll de Nargó

Dins dels elements lingüístics que no presenten alternança a la Seu però sí a Coll de Nargó, trobem totes les variables de l'àmbit de la morfologia nominal. Donada l'homogeneïtat de les respostes dels informadors de la Seu, doncs, sembla que les formes reforçades de l'article i dels pronoms febles fa temps que s'hi han anat introduint i ja han desplaçat completament les etimològiques. A Coll de Nargó, en canvi, aquestes han aparegut repetidament, en convivència, això sí, amb les formes reforçades. Reprenent el segon exemple, que afectava els clítics, reproduïm quina és la distribució de les quatre variables que hi hem aïllat, que recordem que eren tres de morfològiques i una de fonètica.

ELEMENTS SENSE VARIACIÓ A LA SEU D'URGELL (morfologia nominal)				
variables	variants	exemples	la Seu d'Urgell	Coll de Nargó
situació de la vocal respecte de la base consonàntica en els proclítics no plurals	davant	[et] <i>busco</i>	única	JOVES: única ADULTS-VELLS: prioritària
	darrere	[te] <i>busco</i>	inexistent	JOVES: inexistent ADULTS-VELLS: secundària
base consonàntica del clíctic de 1a persona del plural	/n/	<i>porta</i> [ns]	única	JOVES: única ADULTS-VELLS: secundària
	/m/	<i>porta</i> [mos]	inexistent	JOVES: inexistent ADULTS-VELLS: prioritària
naturalesa del segment vocàlic de l'article i dels clítics plurals	/e/	[elz] <i>gossos</i>	única	JOVES: prioritària ADULTS-VELLS: secundària
	/o/	[loz] <i>gossos</i>	inexistent	JOVES: secundària ADULTS-VELLS: prioritària
realització de /e/ àtona final en els clítics singulars	[e]	<i>esperen</i> [me]	única	JOVES: prioritària ADULTS-VELLS: secundària
	[i]	<i>esperen</i> [mi]	inexistent	JOVES: secundària ADULTS-VELLS: prioritària

També observem, ara ja en l'àmbit de la morfologia verbal, la desaparició de la Seu d'Urgell d'aquelles variants més connotades, com les formes que són específiques del subdialecte pallarès¹⁴ o les que són força generals del nord-occidental però que els mateixos parlants d'aquesta àrea consideren vulgars. Serien un exemple del primer cas, els imperfets d'indicatiu de la segona i la tercera conjugació amb el segment consonàntic [β]. Pel que fa al segon tipus, podem prendre com a exemple els presents de subjuntiu amb /o/.

ELEMENTS SENSE VARIACIÓ A LA SEU D'URGELL (morfologia verbal)				
variables	variants	exemples	la Seu d'Urgell	Coll de Nargó
base consonàntica del morf de mode-temps d'imperfet d'indicatiu de les conjugacions 2a i 3a	∅	[perðies] [senties]	única	JOVES: prioritària ADULTS-VELLS: secundària
	[β]	[perðibes] [sentibes]	inexistent	JOVES: secundària ADULTS-VELLS: prioritària
morf de mode-temps per a les persones 2, 3 i 6 del present de subjuntiu	/i/	que ell [kánti]	única	JOVES: única ADULTS-VELLS: secundària
	/a/	que ell [kánte]	inexistent	JOVES: inexistent ADULTS-VELLS: secundària
	/e/	que ell [pérðe]	inexistent	ADULTS-VELLS: secundària
	/o/	que ell [kánto] que ell [pérðo]	inexistent	JOVES: inexistent ADULTS-VELLS: prioritària

2.4.3 Elements lingüístics que varien tant a Coll de Nargó com a la Seu

Finalment, hem identificat algunes variables que ho són tant a la Seu d'Urgell com a Coll de Nargó, totes procedents de l'àmbit de la morfologia verbal. Només en el cas del condicional, trobem una variant de tipus pallarès que ocorre a la Seu, tot i que com a forma secundària i només en els informadors adults i vells.

ELEMENTS AMB VARIACIÓ TANT A COLL DE NARGÓ COM A LA SEU D'URGELL				
variables	variants	exemples	la Seu d'Urgell	Coll de Nargó
morf de condicional per a les pers. 2 a 6	[ie]	[kantariés]	JOVES: única ADULTS-VELLS: prioritària	JOVES: única ADULTS-VELLS: secundària
	[i]	[kantariés]	JOVES: inexistent ADULTS-VELLS: secundària	JOVES: inexistent ADULTS-VELLS: prioritària

En la resta de casos, les variants presents a la Seu o bé són formes pròpies del català central o bé són formes generals del català nord-occidental. Convé destacar, però, que aquestes darreres només apareixen en els

informadors adults i vells, mai en els joves, i són sempre l'opció secundària, mai la prioritària, com es pot veure en aquestes variables que afecten el mode subjuntiu:

ELEMENTS AMB VARIACIÓ TANT A COLL DE NARGÓ COM A LA SEU D'URGELL				
variables	variants	exemples	la Seu d'Urgell	Coll de Nargó
morf de present de subjuntiu per a la persona 1	/i/	que [kánti]	JOVES: única ADULTS-VELLS: prioritària	JOVES: prioritària ADULTS-VELLS: secundària
	/a/	que [kánta]	JOVES: inexistent ADULTS-VELLS: secundària	JOVES: secundària ADULTS-VELLS: prioritària
morf d'imperfet de subjuntiu per a la persona 1	/s/	que [kantés]	JOVES: única ADULTS-VELLS: prioritària	JOVES: prioritària ADULTS-VELLS: secundària
	/sa/	que [kantésa]	JOVES: inexistent ADULTS-VELLS: secundària	JOVES: secundària ADULTS-VELLS: prioritària
morf d'imp. de subj. per a les persones 2, 4, 5, 6	/si/	que [kantésis]	JOVES: única ADULTS-VELLS: prioritària	JOVES: prioritària ADULTS-VELLS: secundària
	/se/	que [kantéses]	JOVES: inexistent ADULTS-VELLS: secundària	JOVES: secundària ADULTS-VELLS: prioritària

3 Resultats

Basant-nos en l'anàlisi que acabem de descriure i en la comparació de les nostres dades amb les contingudes en la bibliografia, hem constatat que hi ha molta més diferència entre la parla actual i la d'inici de segle a la Seu d'Urgell que a Coll de Nargó, de la mateixa manera que les transformacions en els aspectes demogràfic, econòmic i social s'hi han donat a una escala molt diferent.

Pel que fa a la morfologia nominal, tant l'article masculí (*el, els*) com els pronoms febles (*em, et, es, en, ens*), que en aquest àmbit concentren les principals isoglosses entre nord-occidental i central, revelen que la Seu d'Urgell se situa, per a totes les edats, del cantó oriental. En l'àmbit verbal, podem dir que les variants tradicionals del nord-occidental eren, gairebé sempre, les úniques que s'empraven a la Seu a principi de segle, i la parla d'aquesta localitat fins i tot compartia trets amb el subdialecte pallarès. Actualment, en canvi, aquestes formes o bé han desaparegut completament a favor de les variants centrals —les úniques que hem pogut recollir en els informadors joves— o bé només es mantenen de manera secundària en la població adulta i vella. Podem il·lustrar aquesta transformació amb la taula

¹⁴ Compartides sovint amb el ribagorçà.

següent, en què comparem algunes dades de les nostres enquestes amb el corpus recollit l'any 1906 per Alcover¹⁵.

variables	la Seu (1906)		la Seu (1994)	
morf d'imperfet d'indicatiu de les conjugacions 2a i 3a	amb [β]	[perðíβes] [sentíβes]	TOTS: sense [β]	[perðíes] [sentíes]
morf de present de subjuntiu (persones 2, 3, 6)	/e/	que ell [kánte]	TOTS: /i/	que ell [kánti] que ell [pérði]
	/a/	que ell [pérða]		
	/o/	que ell [kánto] que ell [pérðo]		
morf de condicional (persones 2 a 6)	[i]	[kantarís]	JOVES: només [ie] ADULTS-VELLS: sobretot [ie]	[kantaríes]
morf de present de subjuntiu (persona 1)	/a/	que [kánta]	JOVES: només /i/ ADULTS-VELLS: sobretot /i/	que [kánti]
morf d'imperfet de subjuntiu (persona 1)	/sa/	que [kantésa]	JOVES: només /s/ ADULTS-VELLS: sobretot /s/	que [kantés]
morf d'imperfet de subj. (p. 2, 4, 5, 6)	/se/	que [kantéses]	JOVES: només /si/ ADULTS-VELLS: sobretot /si/	que [kantésis]

A Coll de Nargó, en canvi, malgrat que ha començat la introducció de les formes estàndard, aquesta és notable només entre els joves, mentre que la població gran es manté fidel a les formes més tradicionals del català nord-occidental en general (*lo, los; mos; que canta, que cantos; que cantessa, que cantesses*) i també a les específiques del pallarès. Aprofitem per destacar, doncs, que la morfologia verbal que avui identifiquem amb aquest subdialecte devia tenir un abast força més ampli, com es desprèn del fet que en les enquestes de Coll de Nargó hàgim obtingut formes del tipus:

1. *cantam, cantau*, amb la vocal temàtica *a* etimològica a les persones 4 i 5 del present d'indicatiu i 5 de l'imperatiu,
2. *cantàvom, cantàvou, cantéssom, cantéssou*, amb el pas de /e/ a [o] per assimilació del tret de labialitat de les consonants adjacents,
3. *cantarís, cantari, cantarim, cantariu, cantarín*, amb absorció de la vocal àtona [e] per la /i/ tònica precedent, possiblement a causa de la seva realització especialment tancada, que l'ha transformat en [i] en mots molt freqüents: *natris, vatrís, mi, ti, si, ni*.
4. *perðiva, perðives, perðive, perðívom, perðívou, perðíven, sentiva, sentives, sentive, sentívom, sentívou, sentíven*, amb el segment consonàntic [β] en el morf de mode-temps de l'imperfet d'indicatiu de la segona i la tercera conjugació.

Aquest contrast entre les dues poblacions també es manifesta en el nivell d'inseguretat lingüística en la resolució del qüestionari, considerablement més elevat entre els informadors de Coll de Nargó que entre els de la Seu d'Urgell. Així, els primers barregen dins d'un mateix paradigma formes que corresponen a sistemes diferents (*que tu sentísses* al costat de *que ells sentíssin*), sovint donen respostes alternatives (*tu cantaríes; o tu cantarís*) o bé rectifiquen les que ja havien donat (*que ells perdín; no: que perdon*). En canvi, els informadors de la Seu són força menys dubitatius a l'hora de respondre i, en el cas dels joves de la capital de comarca, la vacil·lació és pràcticament nul·la. Sembla, doncs, que la Seu d'Urgell presenta una situació lingüística més estable, que podem atribuir al fet que l'orientalització de les característiques morfològiques està força consolidada, mentre que Coll de Nargó es troba en una etapa d'aquest procés considerablement més endarrerida.

4 Conclusions

Els resultats anteriors sobre l'estat actual de la morfologia flexiva a la Seu d'Urgell i a Coll de Nargó ens permeten formular unes conclusions sobre el procés d'orientalització del català nord-occidental parlat en aquesta comarca, les quals confirmen i enriqueixen les hipòtesis de partida.

Com hem vist, a la Seu d'Urgell, entre els informadors de totes les edats, predominen les variants morfològiques comunes al català central i a l'estàndard. Els joves presenten un comportament extrem, ja que responen exclusivament amb aquestes formes, mentre que desconeixen o eviten l'ús de les nord-occidentals. En canvi, en les respostes dels adults i dels vells, tot i que predominen les variants de tipus oriental, encara apareixen restes de les tradicionals, amb més vitalitat o menys segons l'individu.

Coll de Nargó mostra una situació diferent. Els joves incorporen com a predominants, però no exclusives, les formes estàndard, mentre que adults i vells mantenen un parlar que s'inscriu clarament en el català nord-occidental més tradicional, del qual només s'aparten esporàdicament.

Així, doncs, totes dues poblacions tenen en comú l'arribada d'influències lingüístiques de l'estàndard i del central, però es diferencien en el grau de penetració. En el cas de la Seu, podem dir que, pel que fa a la morfologia flexiva, la ciutat ha passat quasi a integrar-se en el català central. A Coll de Nargó, per contra, tot i que hi ha innegables tendències de canvi, aquest sembla força més lent, frenat potser per la resistència a perdre els elements identificadors.

¹⁵ Alcover, Antoni Maria/ Moll, Francesc de Borja (1929): *La flexió verbal en els dialectes catalans*, Barcelona: Biblioteca Balmes.

Podem distingir, per tant, tres graus en l'adopció de les formes de la varietat estàndard central:

1. per als joves de la Seu, aquesta adopció és absoluta,
2. per als adults i vells de la Seu i per als joves de Coll de Nargó, l'adopció és majoritària però no total,
3. finalment, i marcant distància respecte dels altres dos grups, per als adults i vells de Coll de Nargó, l'adopció de les formes de l'estàndard central és esporàdica.

	la Seu d'Urgell		
predomini absolut de formes de l'estàndard central	joves		
predomini clar de formes de l'estàndard central	adults vells	joves	
		adults vells	predomini clar de formes nord-occidentals
		Coll de Nargó	

Notem que, malgrat la diferència en el grau d'adopció de les formes flexives de l'estàndard central, els joves de totes dues localitats tenen en comú el fet de ser els segments més innovadors de les poblacions respectives. Cal destacar sobretot que els joves de Coll de Nargó es desmarquen del comportament lingüístic de la resta d'informadors d'aquesta localitat, ja que les seves respostes tenen un grau de coincidència més gran amb les obtingudes a la Seu que no amb les que han proporcionat els adults i els vells del seu mateix poble.

Val la pena remarcar també que aquesta distribució de les variants comunes al català central i a l'estàndard enfront de les tradicionals del nord-occidental indica que la substitució es dona justament en els parlants amb més transcendència en el futur de la llengua —els joves— i en els que tenen més poder d'irradiació —els parlants de les poblacions més grans i més ben comunicades¹⁶.

¹⁶ Tot i que no forma part dels objectius d'aquest estudi, val la pena esmentar que durant la transcripció i anàlisi dels enregistraments hem observat un increment notable de la influència de la norma ortogràfica en la pronúncia dels joves. El català occidental té com un dels trets més característics la distinció entre [e] i [a] en posició àtona. Quan, durant la normativització de la llengua catalana, es va establir l'ortografia de les vocals que en català oriental es pronunciaven neutres, aquest va ser un dels factors que es van tenir en compte. Per raons etimològiques, però, hi ha discrepàncies puntuals entre la pronúncia occidental i la grafia. És el cas del sufix *-ista*, que en català occidental coneix una variant masculina analògica *-ist[e]* (*un excursionist[e]*). També hi ha divergència en els

5 Cloenda

A la vista dels resultats que hem obtingut i de les conclusions que se'n desprenen, sembla que el pla de treball traçat s'ha revelat productiu. D'una banda, l'anàlisi que hem aplicat s'ha mostrat vàlida per aïllar i classificar els segments morfològics que intervenen en la diferenciació lingüística. De l'altra, el fet de treballar amb informadors estratificats generacionalment i procedents de poblacions amb característiques diferents, ens ha permès assenyalar algunes tendències remarcables en la distribució social de les variants lingüístiques.

Tenint en compte que la tensió entre el manteniment d'unes formes tradicionals i la incorporació d'unes altres d'estàndard no es dona només a la comarca de l'Alt Urgell, sinó que sembla extrapolable, en una mesura o altra, a tot l'àmbit del català nord-occidental¹⁷, diríem que una perspectiva d'estudi interessant que es desprèn d'aquest treball és l'aplicació d'un mètode de recerca semblant a la resta de territoris en què es parla aquest dialecte, valorant la diversitat de situacions que s'hi dona.

mots començats ortogràficament amb *e* àtona, que solen realitzar-se amb [a] ([a]scola, [a]nciam). En aquests i altres mots recollits en les nostres enquestes, els joves s'han apartat de la pronúncia nord-occidental per donar formes que concorden amb les grafies. Aquesta observació coincideix amb els resultats obtinguts per Carrera en els seus estudis sobre la realització de *a* i *e* àtones inicials a les poblacions d'Alguairó i Lleida. També a l'Alt Urgell els joves es decanten majoritàriament per la solució que concorda amb la norma gràfica, i pronúncies del tipus *excursionist[e]*, [a]scola o [a]nciam, que es consideren marcades pel fet d'allunyar-se de l'ortografia, reculen davant d'*excursionist[a]*, [e]scola o [e]nciam. La llengua escrita, doncs, s'anteposa a la parlada, fenomen que fins fa poc era impensable.

¹⁷ Possiblement amb l'excepció dels territoris de l'Aragó catalanòfon. Vegeu: Massanell i Messalles, Mar (en premsa): «La planificació lingüística com a origen de fractures geolectals: el cas del nord-occidental a la Franja de Ponent», per aparèixer a les actes del *Congrés Internacional «Catalunya, un cas excepcional a Europa?»*.

6 Bibliografia

- Alcover, Antoni Maria/ Moll, Francesc de Borja (1929): *La flexió verbal en els dialectes catalans*, Barcelona: Biblioteca Balmes.
- Badia i Margarit, Antoni Maria ([1981] ³1994): *Gramàtica històrica catalana*, València: Tres i Quatre.
- Campillo, Xavier *et al.* (1992): *L'Alt Urgell. Estructura territorial, recursos i activitat econòmica*, Barcelona: Caixa d'Estalvis de Catalunya.
- Carrera i Sabaté, Josefina (1996): «La percepció d'alternances vocàliques a Alguaire i Lleida», *Jornades d'estudi del català nord-occidental*, 133-143.
- Lloret, Maria Rosa/ Viaplana, Joaquim (1996): «Els clítics pronominals singulars del català oriental: una aproximació interdialectal», dins: *Miscel·lània Germà Colon*, 5, Barcelona, PAM, 273-309.
- Mascaró, Joan ([1985] ²1987): *Morfologia*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Massanell i Messalles, Mar (1995): *Aproximació a la morfologia flexiva actual de la Seu d'Urgell i de Coll de Nargó*, treball d'investigació llegit a la Universitat de Barcelona.
- Moll, Francesc de Borja (1991): *Gramàtica històrica catalana*, València: Universitat de València.
- Pla comarcal de muntanya 95-99. Projecte. L'Alt Urgell. Diagnosi comarcal* (1994): Generalitat de Catalunya, Departament de Política Territorial i Obres Públiques, Direcció General de Planificació i Acció Territorial.
- Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. I Fonètica* (1990): Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Secció Filològica.
- Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana. II Morfologia* (1993): Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Secció Filològica.
- Veny, Joan (1986): *Introducció a la dialectologia catalana*, Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Veny, Joan ([1978] 1998¹²): *Els parlars catalans*, Mallorca: Moll.
- Viaplana, Joaquim (1992): «La flexió verbal regular del valencià», dins: *Estudis de Llengua i Literatura*, PAM, 381-423.